

מתווה הדרכה לפעילות המקוונת 'קולות בדממה'

רציונל

במהלך השנתיים האחרונות מוזיאון בית לוחמי הגטאות ושגרירות דנמרק בישראל רקמו קשר ליצירת פרויקט חינוכי משותף, השופך אור על הסיפור המופלא של הצלת יהודי דנמרק. מקרה זה הוא ייחודי בתולדות מעשי ההצלה בתקופת השואה, היות ומדובר בהתגייסות חברתית אדירה למען כלל יהודי המדינה, שהוברחו בספינות דיג לשוודיה. כך ניצלו 95% מאזרחיה היהודים של המדינה.

הפעילות כוללת סרט אנימציה מעורר השראה בשם VOICES IN THE VOID, המתאר את סיפורו של אחד מאותם ניצולים – הילד בנט מלכיאוור, לימים הרב הראשי של דנמרק.

סיפור הצלת יהודי דנמרק נושא בתוכו מסר חינוכי משמעותי עבור הדורות הצעירים בהווה. מאמצייהם של בני העם הדני להצלת האזרחים היהודים מגירוש במהלך השואה, מהווה דוגמה מעוררת השראה לערכים חברתיים של סולידריות, הומניזם, סובלנות, אקטיביזם, אפשרות הבחירה, זכויות אדם, ערבות הדדית ומעל לכל – הבחירה באדם – באשר הוא. החברה הדנית ראתה בכל אזרחיה שווים בין שווים, ולכל אזרח תפקיד משמעותי ביצירת המארג החברתי השלם. זו הייתה גם אמירה חברתית, כנגד ההדרה, האנטישמיות והגזענות, בה לקחו חלק רבים מהחברות ותושבי אירופה וכן מדינות נוספות באותה העת.

ייחודו של מעשה ההצלה הדנית הוא בהתגייסות האזרחית והמוסדית רחבת היקף בהברחת היהודים (בשיתוף אנשי מחתרת דניים) אל מחוץ ליבשת אירופה, על גבי סירות דיג, אל שוודיה. התגייסות זו באה גם מלמעלה וגם מלמטה, ללא הנחיה מסודרת, עת החליטו חלק מהאזרחים 'לקחת את העניינים לידיים', על מנת להגן על חבריהם, שכניהם ובני ארצם.

סיפור הצלתם של יהודי דנמרק איננו של גבורה בלבד – כמו בכל חברה, היו אנשים שונים שהכריעו הכרעות שונות. למרות זאת, סיפור זה מהווה נקודת אור בחשכת ימי השואה.

יהא סיפור הצלה זה שיעור בעל ערך לדורות הבאים לגבי אופייה של חברה מתוקנת, שוויונית ואנושית, שהדאגה לכלל אזרחיה היא נר לרגליה.

אופי ההדרכה:

ההדרכה הנה היברידית, המשלבת בין פעילות מליאה פרונטלית הכוללת דיונים מונחים לבין פעילויות מקוונות אינטראקטיביות, המתבצעות על ידי המשתתפים באמצעות המכשירים הסלולריים שלהם. המשתתפים מתקדמים באופן עצמאי בהתאם לשלבי הפעילות, תוך שהם משיבים על סקרים, נוקטים עמדות, מגיבים ומשתתפים את תגובותיהם באופן אוטומטי. תגובות המשתתפים מתעדכנים כל העת במסך המוצג במליאה, והדיונים המונחים מתייחסים לעמדותיהם ותחושותיהם. בבסיס הפדגוגיה של הפעילות עומדת התפיסה לפיה סיפור הצלתם של יהודי דנמרק נושא בתוכו שלל ערכים ולקחים הרלבנטיים לחיי המשתתפים כיום. לפיכך, חלקים ניכרים בפעילות עוסקים ברפלקציה אישית, דעות ואמונות, ואינם מתמקדים בפרטי הפרטים ההיסטוריים.

מטרות:

1. הכרות מעמיקה עם סיפור מעשה הצלת אזרחיה היהודים של דנמרק, תוך מיצובו כחלק משמעותי מזיכרון השואה, כפי שמובא מנקודת מבטו של בנט מלכיאור במהלך הסרט: Voices in the void.
2. קיום בירור לגבי הערכים, הדילמות וההכרעות שעמדו בבסיס מעשה ההצלה, כחברה וכיחידים.
3. בחינה רפלקטיבית של המשמעויות הערכיות והרלוונטיות של מעשה ההצלה עבורנו כיום, כחברה וכיחידים.

מהלך ההדרכה

למנחה – סדנה זו הינה מקוונת, ומתבססת על שימוש במחשב והקרנת הפעילות במליאה, ולצד זה שימוש במכשירים הסלולריים של המשתתפים על מנת לשלב סקרים, למידה אישית וסיכום באמצעות העלאת פוסטים (באינסטגרם או בבלוג ייעודי).

חלק ראשון

דברי פתיחה: השנה נציין 80 שנה למקרה הצלה ייחודי שהתרחש בדנמרק במהלך ספטמבר 1943, כאשר בזמן מאד קצר, הצליחו להבריח יותר מ 7000 יהודים (כ 95% מיהודי דנמרק) על גבי סירות דיג לשוודיה. במהלך השעה וחצי הקרובות נבחן במשותף את הסיפור המופלא הזה דרך עיניו של ילד אחד – בנט מלכיאור, ושל אנשים נוספים בני התקופה. מאחורי הסיפור טמונים ערכים ואמונות אשר הכתיבו את בחירותיהם של האנשים שלקחו בו חלק. לכן, לאורך כל הפעילות נתמקד בהיבטים ערכיים, משמעותם, מורכבותם והשלכות הבחירות שנעשו לאורך הדרך על ידי פרטים ומוסדות.

לפני שנצלול לסיפור עצמו, בואו ננסה למפות את הערכים שלנו, צעירים במאה ה – 21. בהמשך הפעילות, נברר האם ישנם פערים או שונות כלשהו בין הערכים שלהם 'אז' לערכים שלנו 'יום'.

הנחיה: סרקו את ה QR שעל גבי המסך, באמצעותו תיכנסו לגרסה הסלולרית של הפעילות. במסך הראשון תגלו סקר קצר, אנא מלאו אותו ואז נמשיך. (**למנחה:** זה הזמן להקליק על סמל הברקוד, על מנת להציגו במליאה).

לאחר מילוי הסקר הראשון, בקשו מהמשתתפים להתבונן בתוצאות הסקר במסך הראשי (**למנחה:** על מסך המליאה, הקליקו על כפתור '**תוצאות הסקר**') לאחר שהמשתתפים דיווחו כי סיימו למלא את הסקר ושלחו אותו).

שאלה: מה לדעתכם ניתן ללמוד על הערכים שלכם מתוך הסקר הזה? עד כמה התוצאות אמינות לדעתכם? למנחה: בשלב זה של הפעילות הערכים של המשתתפים נבדקים באופן תיאורטי ומופשט. כולנו רוצים להאמין ש'עלינו לעזור לכל אדם שנקלע לצרה, גם אם זה מסכן אותנו', אבל, את זה ניתן לבחון רק בעתות סכנה. אנחנו עוד נשוב לערכים האלה במהלך הפעילות, על מנת לבחון אותם מזוויות נוספות. לאחר הצגת תוצאות הסקר, ניתן להעלות שורה של שאלות לדיון, המופיעות עם לחיצה על כפתור 'שאלות לדיון'. עם סיום הדיון המונחה, סגרו את החלונת והקליקו על כפתור חזרה למליאה'.

שאלות אפשריות לדיון:

1. מאחורי ההיגדים שקראתם עומדים ערכים, אמונות והשקפות עולם. מהו ערך בעיניך? מהי ההגדרה של ערך?
2. הביאו דוגמה מעשית ליישום של כל אחד מהערכים שהוזכרו בשאלון - סולידאריות, אקטיביזם, הכלה, שוויון, אומץ לב?
3. מהו הערך החשוב ביותר בעיניכם, ומדוע?
4. האם תמיד ננהג בהתאם לסולם הערכים שלנו? מתי ובאילו מקרים אנחנו עשויים לפעול במנותק, או אפילו בניגוד, לערכים שלנו?

חלק שני

היחסים בין יהודי דנמרק לבין החברה הדנית לא התחילו עם פרוץ מלחמת העולם השנייה, או בכיבוש הנאצי את דנמרק. קדמו לכך מאות שנים של יחסים מורכבים, שכללו מגמות של שילוב והכלה, לצד דחיה והדרה, בין מיעוט מהגרים יהודי לבין רוב דני נוצרי הומוגני למדי.

לכן, לפני שנתקדם אל האירועים במהלך השואה, בואו נכיר את הרקע שקדם להם, נבחן מה היה מעמדם של היהודים בדנמרק ערב השואה וננסה להבין האם התקיימו תנאים מיוחדים שהפכו את דנמרק למקרה מבחן כל כך ייחודי, ודאי בהשוואה למדינות אירופאיות באותה העת.

נצפה כעת במליאה בסרטון המתאר את תהליך השתלבותם של יהודי דנמרק, לאורך הדורות.

שאלה: אלו נושאים בלטו לכם במהלך הצפייה בסרטון על יהודי דנמרק?

למנחה: לאחר הצפייה בסרט, באפשרותך ללחוץ על כפתור 'שאלות לדיון' ולפתוח חלונת עם סדרת שאלות לדיון מונחה.

שאלות אפשריות לדיון:

1. אלו ערכים ומושגים עולים מסיפור הגירתם וניסיונות השתלבותם של היהודים בדנמרק?
2. האם אותם ערכים ומושגים מזכירים לכם סיפורי הגירה אחרים, לאוו דווקא של יהודים. כיצד?
3. מהם האתגרים הניצבים בפני מיעוט המנסה להשתלב בחברה אליה היגר? כיצד ניתן להתמודד עימם?
4. מהם האתגרים הניצבים בפניה של חברה קולטת הגירה? כיצד ניתן להתמודד עימם?

חלק שלישי

כאשר אנחנו מתוודעים לאירוע היסטורי, קשה לפעמים לזכור שמדובר בבני אדם אמיתיים שחוו אותו על בשרם, על כל המשתמע מכך – רגשות, מחשבות, אמונות והכרעות שנאלצו לקבל.

אחת המשפחות שחוו את האירועים הדרמטיים בדנמרק באוקטובר 1943, הייתה משפחת מלכיאור, שסיפור הצלתה מתואר בסרט, Voices in the void, בו נצפה כעת. הסרט מבוסס על עדותו של הילד בנט מלכיאור, אשר לימים ישמש כרב הראשי של דנמרק.

הנחיה: במהלך הצפייה בסרט, שימו לב לערכים השונים שבאו לידי ביטוי בקרב העם הדני, במהלך הכיבוש הגרמני. **למנחה:** הקליקו על אייקון הוידאו כדי לפתוח את חלון הצפייה בסרט. באפשרותך להגדיל את החלון על מנת לאפשר צפייה נוחה יותר.

בתום הצפייה הקליקו על כפתור 'שאלות לדיון', שם תוכלו למצוא סדרת שאלות לדיון מונחה בעקבות הצפייה.

שאלות אפשריות לדיון:

1. אלו תחושות / מחשבות עלו בכם במהלך הצפייה בסרט?
2. מה בסיפור עדותו של מלכיאור הפתיע אתכם?
3. אלו דילמות ניצבו בפני האזרחים הדנים הלא-יהודים בסיפור העדות? כיצד התמודדו עימן?

חלק רביעי

סיפורה של משפחת מלביאור הוא סיפור אחד מתוך אלפי סיפורי הצלה. לכל משפחה, איש ואישה, ילד וילדה, עדות החושפת עוד רבדים והיבטים של האירועים הדרמטיים של אוקטובר 1943 בדנמרק. כיצד פעלו היהודים נוכח סכנת הגירוש? כיצד פעלו הדנים? כיצד התנהל מבצע ההצלה בפועל?

הנחיה: בדקות הקרובות תכירו סיפורים נוספים, אותם תמצאו על גבי מפה אינטראקטיבית של דנמרק שעל גבי המכשירים הסלולריים שלכם. פעלו בהתאם להנחיות וכאשר תסיימו, תועברו ישירות לפעילות הסקר הבאה.

הסיסמה להמשך הפעילות היא: 1943

למנחה: במסך המליאה ניתן לקיים את פעילות המפה שעושים התלמידים. כדי לעשות זאת, יש ללחוץ על הנקודות על פי הסדר ולהתקדם בהתאם להנחיות. ניתן לבחור עם המשתתפים נקודות מסוימות ולהתעמק בהן, על פי העניין והזמן העומד לרשותך. לאחר שהמשתתפים סיימו להשיב על שאלות הסקר ושלחו אותו, הקליקו על כפתור 'תוצאות הסקר'. בתחתית הסקר ניתן להקליק על כפתור 'שאלות לדיון' אשר יפתח חלונת ובה שורת שאלות לדיון מונחה.

שאלות אפשריות לדיון:

1. האם שני הערכים שבחרתם כ'חשובים ביותר' בתחילת הפעילות, זהים לערכים שבחרתם לאחר שנחשפתם לעדויות השונות?
2. הביאו דוגמאות ליישום מעשי של הערכים הבאים לידי ביטוי בעדויות סביב סיפור ההצלה.
3. לאור העדויות להן נחשפתם - באלו מקרים קשה או מורכב יותר להתנהג בהתאם לערכים שלנו? מה נדרש מאיתנו על מנת להיות נאמנים לערכים שלנו גם באופן הפעולה שלנו, ולא רק בהצהרה?
4. אלו לקחים או השראה ניתן לקחת מהאירועים שנחשפתם אליהם בסיפור ההצלה לימינו אנו?

חלק אחרון

סיפור הצלתה של משפחת מלכיאור הטביע חותם עמוק בבנט הצעיר, אשר לקח על עצמו את המשימה להפיץ אותו ואת הלקחים הנובעים ממנו...

השמיעו את קולכם! בחלק האחרון של פעילות זו, תמצאו מגוון פוסטים ובהם ציטוטים המתייחסים ללקחים ולתובנות מסיפור הצלתם של יהודי דנמרק.

הנחיה: מבין הפוסטים הבאים בחרו את זה שהכי מדבר אליכם, נוגע בכם, רלבנטי לחיים שלנו היום. לאחר שבחרתם, העלו תגובה משלכם (**באינסטגרם או בפאדלט, לבחירת המנחה**): מהו הערך שאתם מזהים בציטוט? עד כמה הוא רלבנטי לחברה שלנו כיום? מה אתם יכולים לעשות כדי לייצר חברה טובה יותר, בהשראת סיפור הצלת היהודים הדנים?

הסיסמה לפעילות זאת - 2023

למנחה: להחלטתכם, ניתן לבחור בין האינסטגרם או לוח שיתופי ייעודי, על פי הצרכים שלכם. תאפשרו למשתתפים להגיב לפוסטים השונים. לאחר כמה דקות, תוכלו להשתמש בכפתורים במסך המליאה על מנת להציג את הפוסטים והתגובות במליאה. לאחר מכן קחו עוד מספר דקות על מנת שיוכלו לקרוא ולהתרשם מהתגובות השונות.

סיכום

שאלה במליאה: מדוע חשוב, לדעתכם, ללמוד על האירוע של הצלת יהודי דנמרק? מה הוא מוסיף על הידע הקיים אצלכם אודות השואה ומלחמת העולם השנייה? מהם הלקחים והתובנות שאתם לוקחים איתכם מהסיפור?

במהלך פעילות זו נחשפתם לאירוע יוצא דופן בתולדות ההצלה במהלך השואה¹, כאשר רבים בחברה הדנית התגייסו להגנה על יהודיה, החל מהמלך כריסטיאן העשירי ועד לדייגים שהסתכנו בהעברת היהודים לשוודיה על גבי סירותיהם. אירוע זה חורג הרבה מעבר לגבורתם של אותם יחידים, המכונים בשם חסידי אומות עולם. הדנים לא היפנו עורף ליהודיה, כפי שקרה בכל כך הרבה מדינות אחרות, וכפי שגם כתב בנט מלכיאור: 'בהחלטתם של הדנים להיות נאמנים לאזרחים היהודים, הם הצילו את הרוב המוחלט של יהודי דנמרק. זו הייתה תנועה עממית, אף אחד לא ניהל אותה וכולם השתתפו בה בדרך זו או אחרת.'

¹ חשוב לציין שהיו מקרים נוספים של הצלה ברמת המדינה, דוגמת בולגריה, וכן הצלות בידי קהילה, דוגמת שמבון סור ליניון. ייחודו של מעשה ההצלה בדנמרק היה בהתגייסות ההמונית ובהצלחה להציל כמעט 95% מיהודי המדינה.